

VINOHRADNÍCTVO V NITRIANSKOM KRAJI**Viniculture in the Nitra Region****JANA NÉMETHOVÁ****FILIP KRAJČI**

Katedra geografie a regionálneho rozvoja | *Department of Geography and Regional
Fakulta prírodných vied* | *Development Faculty of Natural Sciences*
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre | *Constantine the Philosopher University in Nitra*
✉ *Tr. Andreja Hlinku 1, 949 74 Nitra, Slovak Republic*
E-mail: jnemethova@ukf.sk, filip.krajci@student.ukf.sk

Anotácia

Vinohradníctvo v Nitrianskom kraji má dlhodobú tradíciu a predstavuje určitý prínos pre ekonomický rozvoj kraja. Viac ako 45 % výmery viníc Slovenska sa nachádza v Nitrianskom kraji. Kraj je charakteristický najvyšším počtom vinohradníckych obcí, čo predstavuje viac ako 37 % z celkového počtu vinohradníckych obcí Slovenska. Cieľom príspevku bolo na základe vybraných ukazovateľov (výmera viníc, produkcia hrozna a podiel výmery viníc z poľnohospodárskej pôdy) analyzovať vinohradníctvo v Nitrianskom kraji. Pri spracovaní sledovanej problematiky sme použili viacero metód, ako sú metóda analýzy, historicko-geografická, komparatívna, štatistická a matematická metóda. Získané štatistické dáta sme interpretovali graficky a kartograficky. Na územie Nitrianskeho kraja zasahujú 3 vinohradnícke oblasti - Nitrianska, Južnoslovenská a Stredoslovenská. Viac ako 65 % zaberá Nitrianska vinohradnícka oblasť. Z celkového počtu 354 obcí Nitrianskeho kraja je 271 vinohradníckych obcí, ktoré patria do 18 vinohradníckych rajónov. V sledovanom období rokov 2008-2019 poklesla celková výmera viníc zhruba o 30 %, výmera rodiacich viníc o viac ako 20 % a produkcia hrozna zhruba o 17 %. Najvyšší podiel výmery viníc z poľnohospodárskej pôdy, viac ako 6 % dosahujú vinohradnícke obce na juhu Nitrianskeho kraja, v južnej časti okresu Nové Zámky a juhovýchodnej časti okresu Komárno.

Kľúčové slová

vinohradníctvo, Nitriansky kraj, vinohradnícke oblasti

Annotation

Viniculture in the Nitra Region has a long-term tradition and represents a certain benefit for the economic development of the region. More than 45% of the area of Slovakia's vineyards is located in the Nitra Region. The region is characterized by the highest number of viniculture municipalities, which represents more than 37% of the total number of viniculture municipalities of Slovakia. The aim of the paper was based on selected indicators (vineyard area, grape production and the proportion of vineyard area from agricultural land) to analyse the viniculture in the Nitra Region. We used several methods in processing the observed issues, such as method of analysis, historical-geographical, comparative, statistical and mathematical method. We interpreted the obtained statistical data graphically and cartographically. The territory of the Nitra Region intervenes 3 viniculture region - Nitra (Nitrianska), South-Slovakian (Južnoslovenská) and Central-Slovakian (Stredoslovenská). More than 65% is occupied by the Nitra wine region. Out of the total number of 354 municipalities in the Nitra Region, there are 271 viniculture municipalities, which belong to 18 viniculture districts. In the observed period of 2008-2019, the total area of vineyards decreased by about 30%, the area of nascent vineyards by more than 20% and grape production by about 17%. The highest share of vineyards from agricultural land, more than 6%, is achieved by viniculture municipalities in the south of the Nitra Region, in the southern part of the Nové Zámky district and in the south-eastern part of the Komárno district.

Key words

viniculture, Nitra Region, viniculture region

JEL classification: Q1, Q10, Q18

1. Úvod

Vinohradnictvo a vinárstvo má na Slovensku dlhoročnú tradíciu. Aj napriek tomu, že Slovenský vinohradnícky región sa nachádza na severnej hranici pestovania viniča, dosahujú vína vyrábané z hrozna dopestovaného na tomto území vysokú kvalitu. Na základe európskej klasifikácie vinohradníckych oblastí sú slovenské vinohradnícke oblasti zaradené do zóny B, okrem vinohradníckej oblasti Tokaj, ktorá patrí do zóny C I. Účelom vinohradníckych zón je určiť pravidlá súvisiace s enologickými postupmi a procesmi pri výrobe vína, pričom sa zohľadňujú prírodné a klimatické podmienky charakteristické pre každú zónu. Kompletná charakteristika klasifikácie vinohradníckych zón je uvedená v prílohe I. z Nariadenia Európskej únie č. 1308/2013 (Európska komisia, 2019). Slovenský vinohradnícky región sa vyznačuje rôznorodými prírodnými podmienkami pre pestovanie viniča, na základe ktorých sa člení na 6 vinohradníckych oblastí (Malokarpatskú, Južnoslovenskú, Nitriansku, Stredoslovenskú, Východoslovenskú a Tokajskú). Od roku 2009 bol tvorený 40 vinohradníckymi rajónmi a 503 vinohradníckymi obcami, ale od 1. apríla 2020 sa zvýšil počet vinohradníckych obcí na 714. Najviac vinohradníckych obcí (14) pribudlo v Nitrianskej vinohradníckej oblasti, v Zlatomoraveckom rajóne (Ústredný kontrolný skúšobný ústav poľnohospodársky - ÚKSÚP, 2020). Vzhľadom na pomerne vysokú náročnosť viniča hroznorodého na klimatické podmienky sú na jeho pestovanie najvhodnejšie predovšetkým južné oblasti Slovenska. Nitriansky kraj zaberá územia s najvyššou priemernou ročnou teplotou vzduchu a sumou doby trvania slnečného svitu, čo vytvára veľmi priaznivé podmienky pre pestovanie viniča. V Nitrianskom kraji sa nachádzalo v roku 2019 4 917,84 ha viníc (najviac zo všetkých krajov SR), čo predstavuje 45,55 % z celkovej výmery viníc Slovenska. Nachádza sa v ňom 271 vinohradníckych obcí, čo tvorí 37,96 % z celkového počtu vinohradníckych obcí Slovenska. Na územie Nitrianskeho kraja zasahujú 3 vinohradnícke oblasti - Nitrianska, Južnoslovenská a Stredoslovenská.

2. Materiál, metódy a cieľ

Vinárstvo Slovenska zažilo v 90. rokoch 20. stor. technologickú revolúciu, vinohradníctvo doplatilo na reformu výrobných a vlastníckych vzťahov v čase transformácie (Karlík et al., 2017). Zánik družstiev, stavebný boom a reštitúcie vyvolali tlak na zrušenie a likvidáciu vinohradov (Rogovská, 2018). V roku 1990 bolo v SR 30 tis. ha vinohradov, v súčasnosti je ich zhruba 10 tis. ha. Vstup SR do Európskej únie (EÚ) mal značný vplyv aj na vinohradníctvo a vinárstvo Slovenska. Pre vinárov to znamenalo, okrem voľného vstupu na trh krajín EÚ, zvýšenie konkurencie na slovenskom trhu. Táto zmena spôsobila zánik niektorých vinárstiev, ktoré na trhu neboli schopné konkurovať. Z hľadiska výmery vinohradov sa EÚ zamerala na jej znižovanie, predovšetkým z dôvodu znižujúcej sa spotreby vína vo svete. Hlavným cieľom EÚ v oblasti vinohradníctva a vinárstva je zvyšovanie kvality vína. Tento spoločný cieľ EÚ určil aj smerovanie vinohradníctva SR. Vzhľadom na menej priaznivé podmienky pestovania viniča v Slovenskom vinohradníckom regióne oproti južným oblastiam Európy je veľmi dôležité, aby sa na pestovanie tejto plodiny vybrali najvhodnejšie lokality a odrody (Nagyová, Dobák, 2007). Cieľom spoločnej organizácie trhu s vínom je zníženie plochy vinohradov. Okrem klesajúcej spotreby vína u obyvateľstva, ďalším dôvodom tohto cieľa bola rastúca konkurencia na trhu z krajín mimo EÚ (Poláček, Š., Poláček, M., 2010). V rámci Nariadenia Rady č. 1493/99 bola pre Slovenský vinohradnícky región stanovená plocha vinohradov o výmere 22 227 ha (Figeľ, Adamiš, 2003). Táto výmera by zahŕňala rodiace vinohrady, vinohrady v revitalizácii, podpníkové vinohrady a vinohradnícke škôlky (Hronský, Pintér, 2009). Zrušením colnej ochrany, ku ktorej došlo vstupom Slovenska do EÚ, zvýšil sa aj import vín zo zahraničia. Dôvodom uprednostňovania zahraničných vín pred tými tuzemskými bola ich priaznivá cena. Vzhľadom na menej dotovaný sektor vinárstva na Slovensku je silná konkurencia z krajín EÚ veľkým problémom slovenských vinárov. Práve z tohto dôvodu klesá produkcia stolových vín a stúpa produkcia kvalitnejších vín, ktoré zvyrazňujú regionálnu typickosť. Preto môžeme očakávať, že na slovenskom trhu budú naďalej dominovať dovážané vína, ktoré upútajú priaznivou cenou a slušnou kvalitou (Hrdá, 2012, Némethová, Cíván 2018). Pri analýze konkurencieschopnosti slovenského vinohradníctva je rozhodujúcich niekoľko faktorov. Prvým z nich je fakt, že vína zo zahraničia s veľmi nízkou predajnou cenou sa častokrát uvádzajú na slovenskom trhu hlboko pod cenu, pretože ide len o akési prebytky, ktorých sa výrobca zbavuje. Druhým faktorom sú výrobné náklady, ktoré sa medzi jednotlivými štátmi EÚ postupne vyrovnávajú. Faktorom, ktorý ovplyvňuje vývoj vinohradníctva a vinárstva na Slovensku je aj samotný slovenský trh, ktorý odráža kúpyschopnosť obyvateľstva a celkovú ekonomickú situáciu v spoločnosti. Ďalším faktorom je hektárová úroda a cukrnatosť hrozna dopestovaného na Slovensku. Tá je podstatne nižšia ako v južných oblastiach Európy, čo negatívne ovplyvňuje výsledné náklady. Všetky tieto faktory do istej miery ovplyvnili vývoj vinohradníctva a vinárstva na Slovensku (Mancel, 2021).

Pred rokom 2009 vinárstvo v SR bolo ovplyvňované nemeckou vinárskou školou, ktorá kládla dôraz na odrodu. Zmenou zákona v roku 2009 vinárstvo prešlo na francúzsky systém „terroirovú školu“, zameranú na pôvod hrozna na víne. Význam koncepcie terroiru na príklade Modranského vinohradníckeho rajónu nachádzame v štúdiu autorov Karlíka et al. (2018a) a v prípadovej štúdiu Burgenland (Karlík et al., 2018b). Ekonomika výroby v odvetví vinohradníctva a vinárstva prešla niekoľkými fázami vývoja, ktoré predznačujú prechod

z kvantitativnej na kvalitatívnu produkciu (Jones, 2003). Podľa Doughertyho (2012) existuje množstvo premenných ovplyvňujúcich terroir, alebo inak povedané, geografiu vína. Sú to napríklad aj socioekonomické faktory, no prvotný význam sa pripisuje predovšetkým podnebiu, mikroklíme, prúdeniu vzduchu, slnečnému žiareniu, odtoku vody, geológii, topografií, nadmorskej výške a pôde. Môžeme teda povedať, že okrem toho, že tieto faktory určujú samotnú vhodnosť územia na pestovanie viniča, majú vplyv na kvalitu a špecifické znaky danej odrody dopestovanej na určitom území. Dochádza k zmenám spotrebiteľských návykov obyvateľstva, zvyšuje sa dopyt po kvalitných vínach domácej proveniencie, čo sa však nezaobíde bez kvalitnej starostlivosti o vinohrady (Svobodová et al., 2014). Slovenské vína sa čoraz lepšie presadzujú na medzinárodných prehladkách, súťažiacich vín a trhoch. Práve vďaka tomu vzniká požiadavka na skúmanie vinohradníckych oblastí a ich rajónov za účelom produkcie hrozna a výroby vína čo najvyššej kvality (Karlík, Charvát, 2014). Na dôležitosť fyzickogeografických prístupov vo vzťahu ku kvalitatívnej produkcii upozorňujú Súľovský a Hriník (2016).

Cieľom príspevku bolo na základe vybraných ukazovateľov (výmera viníc, produkcia hrozna a podiel výmery viníc z poľnohospodárskej pôdy) analyzovať vinohradníctvo v Nitrianskom kraji. Pri spracovaní sledovanej problematiky sme použili viacero metód. Hlavnou použitou metódou bola metóda analýzy, ďalej historicko-geografickú metódu sme použili predovšetkým pri hodnotení vývoja jednotlivých ukazovateľov vinohradníctva a vinárstva. Štatistické a matematické metódy sme použili pri spracovaní štatistických dát, ktoré sme vyjadrili graficky a kartograficky. Pri porovnávaní vybraných ukazovateľov v sledovaných rokoch bola použitá komparatívna metóda.

3. Nitriansky kraj

3.1 Základná geografická charakteristika

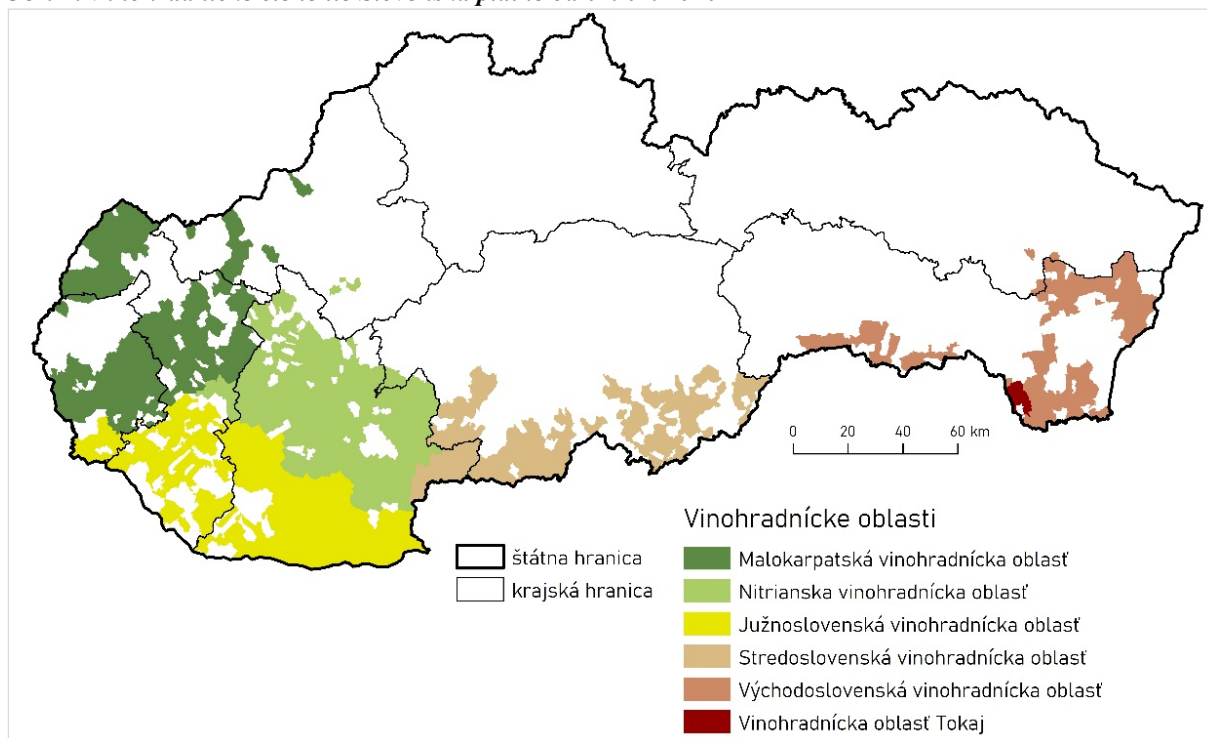
Nitriansky kraj sa nachádza na západnom Slovensku. Na juhu kraj hraničí s Maďarskom, na severe s Trenčianskym, na západe s Trnavským a na východe s Banskobystrickým krajom. Podľa územno-správneho usporiadania sa Nitriansky kraj ďalej člení na 7 okresov: Komárno, Levice, Nitra, Nové Zámky, Šaľa, Topoľčany a Zlaté Moravce. V kraji sa nachádza 16 mestských a 338 vidieckych sídiel. Podľa Štatistického úradu Slovenskej republiky má Nitriansky kraj rozlohu 6 343,7 km². Počet obyvateľov k 31.12.2020 bol 671 508. Hustota obyvateľstva na 1 km² bola 106 obyvateľov (Štatistický úrad SR, 2021). Nitriansky kraj sa nachádza na území kde sa stretávajú severné výbežky nížinatej Panónskej panvy a juhozápadné výbežky hornatých Západných Karpát. V rámci Panónskej panvy sa na území rozprestiera Podunajská rovina a Podunajská pahorkatina, ktoré sú súčasťou Podunajskej nížiny, ktorá tvorí prevažnú časť územia Nitrianskeho kraja. Zo Západných Karpát na územie zasahuje najmä pohorie Tribeč, ale okrajovo aj pohoria Pohronský Inovec, Štiavnické vrchy, Burda a Považský Inovec. Podunajská rovina je tvorená najmä riečnymi akumuláciami, ktoré sú často prikrýté nánosmi viatych pieskov. Podunajskú pahorkatinu ovplyvnili rieky Nitra, Žitava a Ipel' svojou činnosťou a vytvorili tak pahorkatiny, ktoré sú pokryté sprašami a sprašovými hlinami. Pohoria Tribeč a Považský Inovec tvoria prevažne kryštallické bridlice, granodiority, diority, vápence a dolomity. Pohoria sopečného pôvodu Pohronský Inovec a Štiavnické vrchy tvoria najmä ryolity, riolacity a sopečné tufy. Pohorie Burda tvoria andezity a ich pyroklastiká. Poloha kraja a charakter reliéfu spôsobujú, že územie môžeme zaradiť medzi najteplejšie a najsuchšie oblasti Slovenska (Regionnitra.sk, 2021a). Geologicky substrát vinohradníckych rajónov Nitrianskeho kraja je veľmi rôznorodý a tiež klimatické podmienky predstavujú značný potenciál z hľadiska originality vín, ktoré sa vyrábajú v tomto regióne. Väčšina vinohradov je orientovaná na južnú, resp. juhovýchodnú stranu, čo zabezpečuje dostatočný prísun slnečných lúčov po celý rok. Vinič sa pestuje na černozeiach a hnedozemiach. Z bielych odrôd majú zastúpenie hlavne Veltlínske zelené, Rizling vlašský, Rizling rýnsky, Müller-Thurgau, Tramín červený, Rulandské šedé, Rulandské biele a Pálava. Z modrých sú to napríklad Svätovavrincecké, Cabernet Sauvignon, Frankovka modrá, Dunaj, Rulandské modré, Alibernet a Modrý portugal.

3.2 Vinohradnícke členenie

Slovenský vinohradnícky región sa člení na 6 vinohradníckych oblastí - Malokarpatskú, Južnoslovenskú, Nitriansku, Stredoslovenskú, Východoslovenskú a Tokajskú, z ktorých každá sa vyznačuje rôznorodými prírodnými podmienkami ovplyvňujúcimi kvalitu a charakter vína (obr. 1). Vinohradnícke oblasti sa ďalej členia na vinohradnícke rajóny, obce a hony, pričom každý z nich sa vyznačuje vyšším stupňom homogénnosti prírodných podmienok ovplyvňujúcich výsledný vinársky produkt. Vinohradnícke rajóny tvoria vinohradnícke obce s pomerne podobnými klimatickými a pôdnymi podmienkami. Najviac vinohradníckych obcí pripadá na Nitriansku vinohradnícku oblasť - 190 vinohradníckych obcí, čo predstavuje 26,61 %. Za ňou nasleduje Malokarpatská vinohradnícka oblasť so 153 vinohradníckymi obcami (21,43 %). Ďalej v poradí sú Južnoslovenská a Stredoslovenská vinohradnícka oblasť zhodne so 132 vinohradníckymi obcami (18,49 %).

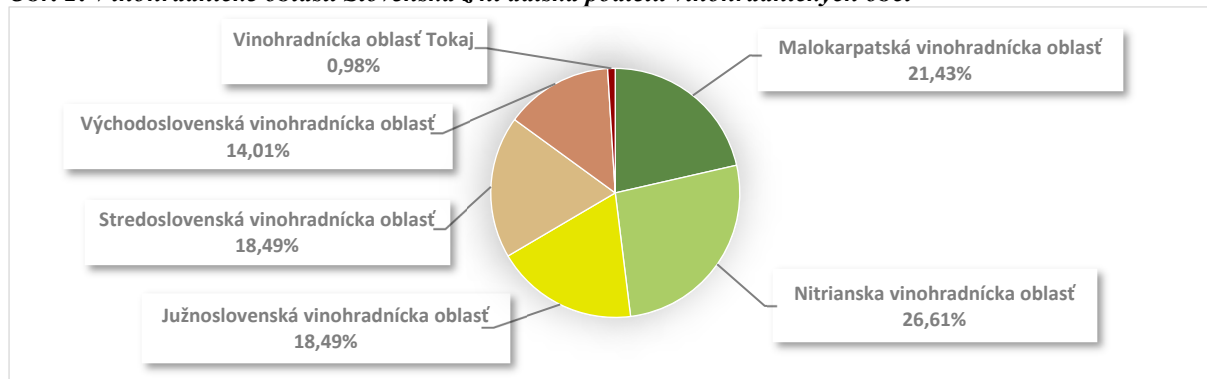
Potom nasleduje Východoslovenská vinohradnícka oblasť so 100 vinohradníckymi obcami (14,01 %) a poslednou je vinohradnícka oblasť Tokaj, ktorú tvorí 7 vinohradníckych obcí (0,98 %) (obr. 2).

Obr. 1: Vinohradnícke členenie Slovenska platné od 01. 04. 2020

Zdroj: ÚKSÚP, 2020, ArcGIS 10

Obr. 2: Vinohradnícke oblasti Slovenska z hľadiska podielu vinohradníckych obcí

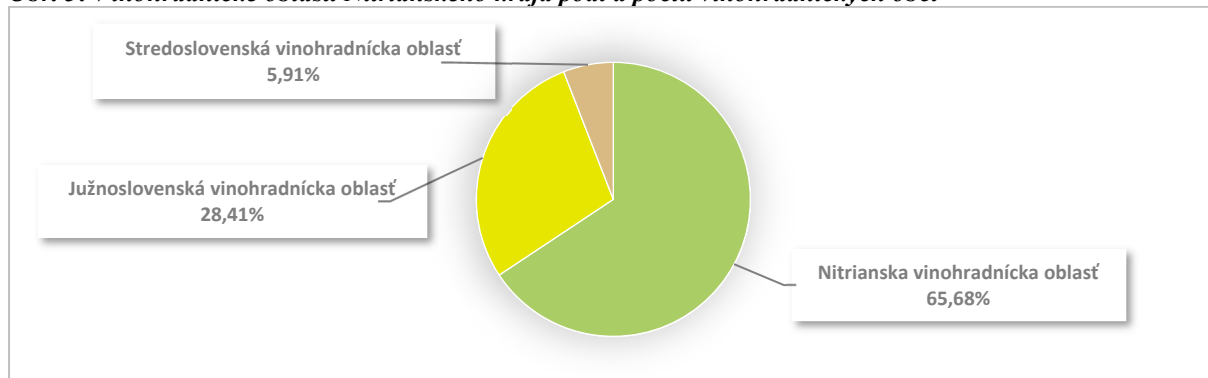

Zdroj: ÚKSÚP, 2020

Podľa zákona o vinohradníctve a vinárstve č. 313/2009 Z. z. je vinohradníckou obcou taká obec, na ktorej území sa nachádzajú vinohradnícke plochy. Z celkového počtu 354 obcí Nitrianskeho kraja je 271 vinohradníckych obcí (76,55 %). Tieto obce spadajú do 18 vinohradníckych rajónov, ktoré sú súčasťou 3 vinohradníckych oblastí (ÚKSÚP, 2020). Nitrianska vinohradnícka oblasť zahŕňa obce od severozápadu po juhovýchod kraja. Do tejto oblasti patrí 178 vinohradníckych obcí (65,68 %), (7 mestských a 171 vidieckych sídiel), ktoré spolu tvoria 9 vinohradníckych rajónov: Radošinský, Šintavský, Nitriansky, Zlatomoravecký, Vrábefský, Žitavský, Tekovský, Želiezovský a Pukanecký (obr. 3). Počtom vinohradníckych obcí je Nitrianska vinohradnícka oblasť najviac zastúpenou v rámci Nitrianskeho kraja. Prevláda v okresoch Topoľčany, Nitra, Zlaté Moravce a Levice a okrajovo zasahuje do okresov Šaľa a Nové Zámky. Nitrianska vinohradnícka oblasť ďalej zasahuje do Trnavského, Trenčianskeho a Banskobystrického kraja. Druhou najviac zastúpenou vinohradníckou oblasťou v kraji je Južnoslovenská. Táto oblasť sa člení na 8 vinohradníckych rajónov, z ktorých 7 zasahuje aj do Nitrianskeho kraja, sú to Dunajskostredský, Galantský, Palárikovský, Komárňanský, Hurbanovský, Strekovský a Štúrovský rajón. Na území Nitrianskeho kraja nezasahuje Šamorínsky vinohradnícky rajón. Do tejto oblasti v rámci kraja patrí 77 vinohradníckych obcí (28,41 %), (6 mestských a 71 vidieckych sídiel), ktoré sa nachádzajú v okresoch Šaľa, Komárno a Nové Zámky. Táto vinohradnícka oblasť sa tiahne juhom západného Slovenska na územie Trnavského

a Bratislavského kraja. Počtom vinohradníckych obcí je v kraji najmenej zastúpená Stredoslovenská vinohradnícka oblasť. Tvoria ju 7 rajónov, z ktorých 2 zasahujú do sledovaného kraja (Ipeľský a Hontiansky). Uvedené rajóny sú zastúpené 16 vinohradníckymi obcami (5,91 %) (vidieckymi sídlami) na juhovýchode kraja v okrese Levice. Stredoslovenská vinohradnícka oblasť do tohto kraja zasahuje iba okrajovo, väčšina vinohradníckych obcí patrí do Banskobystrického kraja.

Obr. 3: Vinohradnícke oblasti Nitrianskeho kraja podľa počtu vinohradníckych obcí

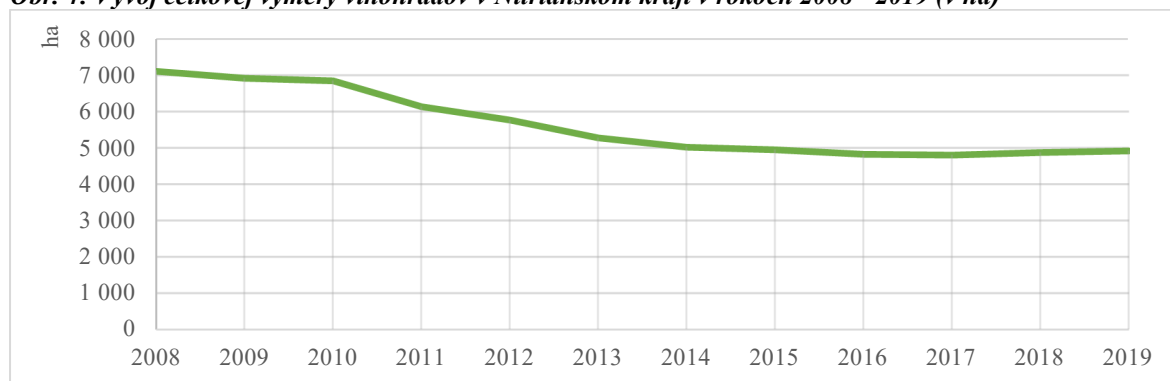
Zdroj: ÚKSÚP, 2020

3.3 Vývoj a súčasný stav vinohradníctva

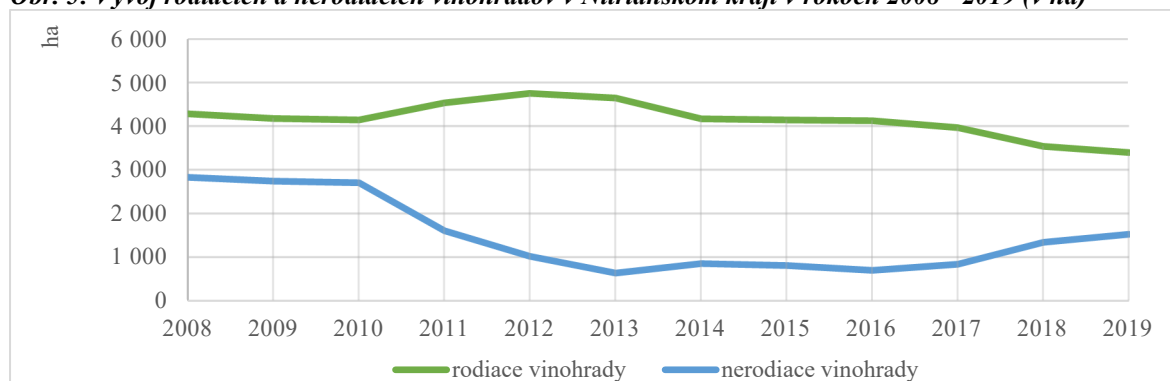
Dnešné územie Nitrianskeho kraja má bohatú tradíciu v pestovaní viniča, čo dokazuje prvá písomná zmienka o pestovaní tejto plodiny, ktorá pochádza zo začiatku 9. storočia a arabský cestovateľ v nej spomína práve mesto Nitra (Poláček, Š., Poláček, M., 2010). Avšak predpokladá sa, že pestovaniu viniča sa v oblasti Nitrianskeho kraja venovali už rímske légie v oblasti posádok Carnuntum a Brigetio (dnešné Komárno) (Regionnitra.sk, 2021b). Z oblasti mesta Nitra sa zachovali tri staroslovienske modlitby, ktoré sú dôkazom, že vinohradníctvo tu bolo rozšírené aj v období Veľkej Moravy (Némethová, 2013). Rozvoju vinohradov na území dnešného Nitrianskeho kraja prispeli predovšetkým mnísi z benediktínskeho kláštora sv. Hyppolita na vrchu Zobor (Némethová, Cíván, 2018). Dôkazom o pestovaní viniča na tomto území sú aj Zoborské listiny z rokov 1111 a 1113, ktoré slúžili ako súpis majetku a teda aj vinohradov. Obchod s vínom bezpochyby napomohol mestu Nitra k získaniu privilégii slobodného kráľovského mesta (Regionnitra.sk, 2021b).

Vývoj celkovej výmery vinohradov v Nitrianskom kraji sme sledovali v rokoch 2008 až 2019 (obr. 4). V sledovanom období nastal pomerne výrazný pokles výmery vinohradov zo 7 107,44 ha v roku 2008 na 4 917,84 ha v roku 2019, čo predstavuje pokles výmery o 30,81 %. Od roku 2014 nastala stabilizácia a zmeny výmery vinohradov od tohto roku boli iba mierne. Od roku 2017 nastal v celkovej výmere vinohradov mierny nárast. Výmera rodiacich vinohradov poklesla z 4 280,69 ha v roku 2008 na 3 394,36 ha v roku 2019, čo predstavuje pokles o 20,71 %. Rovnako k poklesu došlo vo výmere nerodiacich vinohradov. Nerodiace vinohrady v Nitrianskom kraji poklesli o 46,11 % z 2 826,75 ha v roku 2008 na 1 523,48 ha v roku 2019. Vývoj nerodiacich vinohradov v Nitrianskom kraji v tomto období je charakteristický výraznejším nárastom, ktorý nastal po roku 2016 (obr. 5). Výkyvy počasia v sledovaných rokoch mali vplyv na produkciu hrozna v Nitrianskom kraji. Nepriaznivé klimatické vplyvy znížili úrodu hrozna predovšetkým v roku 2010, vtedy nastal pokles pod 10 tisíc t. V nasledujúcich rokoch boli zmeny produkcie miernejšie. Produkcia hrozna v Nitrianskom kraji poklesla o 17,07 % z 22 849,70 t v roku 2008 na 18 949,20 t v roku 2019 (obr. 6).

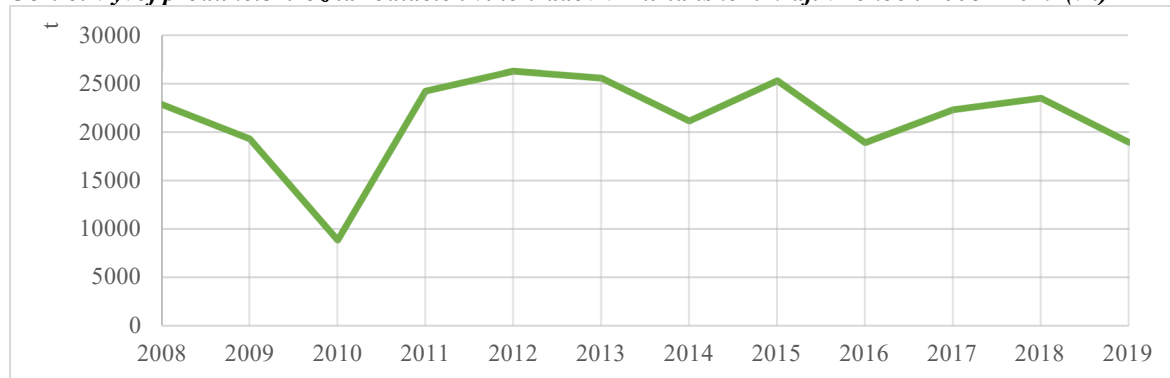
Ďalším hodnotením ukazovateľov, ktorý sme v príspevku sledovali je podiel výmery viníc z poľnohospodárskej pôdy na úrovni obcí Nitrianskeho kraja. V jednotlivých okresoch a sídlach kraja je možné pozorovať značné disparity v tomto ukazovateli (obr. 7). Vinice sa takmer vôbec nevyskytujú v sídlach okresu Topoľčany. Opačná situácia je v okrese Nové Zámky a Šaľa, kde sa nenachádza ani jedno sídlo bez výskytu viníc. V ostatných okresoch kraja je podiel sídiel bez výskytu viníc zanedbateľný. Do prvého intervalu (podiel výmery viníc z poľnohospodárskej pôdy menší ako 1,50 %) spadá značná časť sídiel Nitrianskeho kraja. Sídlá s týmto podielom sa nachádzajú v každom okrese, no ich zvýšený počet môžeme sledovať predovšetkým v juhozápadnej časti Nitrianskeho kraja v okrese Šaľa a na západe okresov Komárno a Nové Zámky. Nižší podiel viníc v tejto časti je spôsobený menej priaznivými podmienkami pre pestovanie viniča (nachádzajú sa tu úrodné roviny).

Obr. 4: Vývoj celkové výměry vinogradov v Nitrianskom kraji v rokoch 2008 - 2019 (v ha)

Zdroj: ŠÚSR, 2021

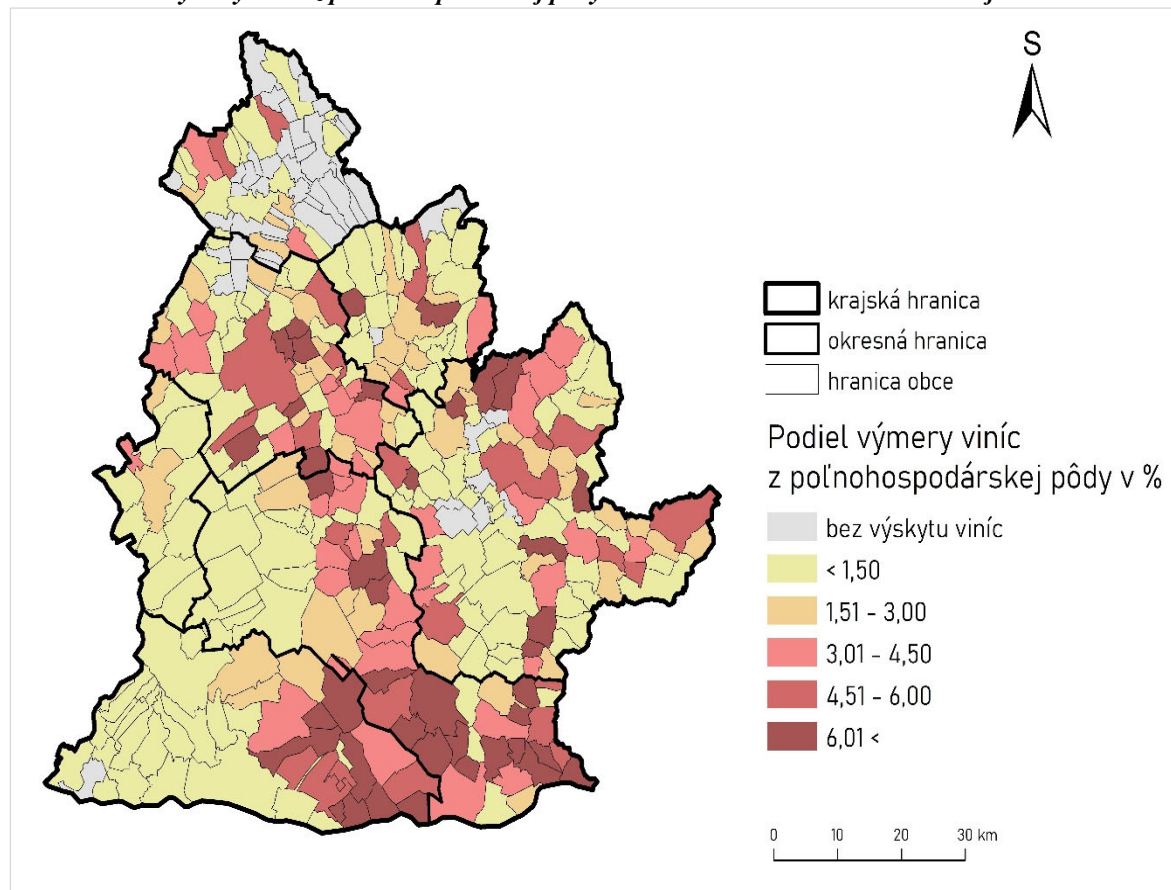
Obr. 5: Vývoj rodiacich a nerodiacich vinogradov v Nitrianskom kraji v rokoch 2008 - 2019 (v ha)

Zdroj: ŠÚSR, 2021

Obr. 6: Vývoj produkcie hrozna rodiacich vinogradov v Nitrianskom kraji v rokoch 2008 - 2019 (v t)

Zdroj: ŠÚSR, 2021

Väčší počet sídiel s týmto podielom viníc z poľnohospodárskej pôdy môžeme sledovať aj v línii od severu okresu Zlaté Moravce po juh okresu Levice. Do druhého (1,51 - 3,00 % viníc) a tretieho (3,01 - 4,50 % viníc) intervalu patria najmä sídla v centrálnej časti Nitrianskeho kraja v oblasti, kde sú prírodné podmienky pre pestovania viniča priaznivejšie. V štvrtom (4,51 - 6,00 % viníc) a piatom (podiel viníc vyšší ako 6,01 %) intervale sa nachádzajú zväčša sídla s veľmi priaznivými prírodnými podmienkami pre pestovanie viniča. Typickými vinohradníckymi obcami, ktoré patria do štvrtého intervalu sú napr. vinohradnícke obce Topoľčianky (okres Zlaté Moravce), Nitra (okres Nitra), Levice (okres Levice), Marcelová (okres Komárno) alebo Strekov (okres Nové Zámky). Do piateho intervalu patria napr. vinohradnícke obce Mojmírovce, Vinodol (okres Nitra), Ladice, Žitavany (okres Zlaté Moravce), Rybník, Čajkov (okres Levice), Svätý Peter, Modrany (okres Komárno) alebo Rúbaň, Belá (okres Nové Zámky). Najvyššie podiely výměry viníc z poľnohospodárskej pôdy dosahujú vinohradnícke obce na juhu Nitrianskeho kraja, v južnej časti okresu Nové Zámky a juhovýchodnej časti okresu Komárno. Nachádzajú sa tu najvýznamnejšie vinohradnícke rajóny na Slovensku - Hurbanovský, Strekovský a Štúrovský.

Obr. 7: Podiel výmery viníc z poľnohospodárskej pôdy na úrovni sídiel v Nitrianskom kraji v roku 2019

Zdroj: ŠÚSR, 2021, ArcGIS 10

4. Záver

Vinohradníctvo a vinárstvo na území Nitrianskeho kraja má dlhodobú tradíciu, o čom svedčí fakt, že až 271 z 354 sídiel v kraji sú obce s výskytom viníc. Nitriansky kraj sa vyznačuje aj najväčšou výmerou viníc v rámci ostatných krajov Slovenska (r. 2019 - 4 917,84 ha), čo predstavuje 45,55 % z celkovej výmery viníc Slovenska. V roku 2008 kraj dosahoval výmeru viníc 7 107,44 ha, ktorá do roku 2019 poklesla o 30,81 %. Najvyšší podiel viníc z poľnohospodárskej pôdy dosahujú okresy s najpriaznivejšími prírodnými podmienkami pre pestovanie viniča, sú to okresy Nové Zámky (3,27 %), Nitra (2,98 %), Komárno (2,53 %), Levice (2,50 %) a Zlaté Moravce (2,01 %). Najnižší podiel dosahujú okresy Šaľa (0,69 %) a Topoľčany (0,67 %), kde sú podmienky pre pestovanie viniča menej priaznivé. V Nitrianskom kraji v sledovanom období došlo aj k poklesu produkcie hrozna rodiačich vinohradov z 22 849,70 t v roku 2008 na 18 949,20 t v roku 2019 (pokles o 17,07 %). Do Slovenského vinohradníckeho regiónu z Nitrianskej vinohradníckej oblasti patrí až 190 vinohradníckych obcí, čo je najviac v rámci ostatných vinohradníckych oblastí Slovenska. Na územie kraja zasahujú 3 vinohradnícke oblasti, z ktorých je počtom vinohradníckych obcí najviac zastúpená Nitrianska vinohradnícka oblasť (65,68 %), za ňou nasleduje Južnoslovenská vinohradnícka oblasť (28,41 %) a najmenší podiel dosahuje Stredoslovenská vinohradnícka oblasť (5,91 %). Nitrianska vinohradnícka oblasť sa tiahne od severozápadu po juhovýchod Nitrianskeho kraja. Oblasť je v kraji zastúpená 9 vinohradníckymi rajónmi. Vinič sa tu pestuje najmä na svahoch Pohronského Inovca a Tribeča a na Podunajskej pahorkatine. Druhou je Južnoslovenská vinohradnícka oblasť, ktorá zaberá vinohradnícke obce na juhu Nitrianskeho kraja. Do kraja zasahuje 7 vinohradníckych rajónov. Veľmi priaznivé podmienky pre pestovanie viniča má hlavne východná časť tejto vinohradníckej oblasti, kde ležia najznámejšie vinohradnícke rajóny Slovenska - Hurbanovský, Strekovský a Štúrovský. Stredoslovenská vinohradnícka oblasť zasahuje do juhovýchodnej časti Nitrianskeho kraja so 16 vinohradníckymi obcami. Na základe analýz môžeme konštatovať veľký potenciál Nitrianskeho kraja pre rozvoj vinohradníctva a vinárstva. Aj napriek poklesu výmery viníc a produkcie hrozna, túto zmenu môžeme vnímať ako potrebnú pre skvalitnenie produkcie hrozna a vína. V kraji sú vhodné prírodné podmienky pre pestovanie viniča hroznorodého, čo by sa mohlo v budúcnosti prejaviť v rozširovaní plôch vinohradov. Tým by nielen vzrástla plocha vinohradov, ale zvýšilo by sa aj množstvo vyrobeného vína a zlepšila by sa sebestačnosť Slovenska v produkcii hrozna a výrobe vína. Pre ďalší rozvoj vidieka je veľmi dôležité, aby sa zabezpečila stabilizácia tohto sektora v kraji.

Literatura

- [1] DOUGHERTY, P. H. red., (2012). *The geography of wine: Regions, Terroir and Techniques*. Netherlands: Springer. ISBN 978-94-007-0463-3.
- [2] EURÓPSKA KOMISIA, (2019). *Evaluation of the CAP measures applicable to the wine sector – Evaluation study*. Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácie Európskej únie. ISBN 978-92-79-92558-0.
- [3] FÍGEL, J., ADAMIŠ, M., (2003). *Slovensko na ceste do Európskej únie – kapitoly a súvislosti*. Bratislava: SEPA & CEP. ISBN 80-968148-4-2.
- [4] HRDÁ, V., (2012). Charakteristika súčasného stavu vinohradníctva na Slovensku. In *Aktuálne trendy manažmentu v konkurenčnom prostredí*. Nitra: SPU, pp. 89-94. ISBN 978-80-552-0804-6.
- [5] HRONSKÝ, Š., PINTÉR, E., (2009). Vývoj vinohradníctva a regionalizácia pestovania viniča v Slovenskej republike. *Životné prostredie*, vol. 43, no. 1, pp. 3-9. ISSN 0044-4863.
- [6] JONES, A., (2003). *Power in Place: Viticulture spatialities of globalization and community empowerment in the Languedoc*. *Transactions of the Institute of British Geographers*, vol. 27, pp. 11-29.
- [7] KARLÍK, L., CHARVÁT, T., (2014). Fyzicko-geografická analýza Modranského vinohradníckeho rajónu s ohľadom na pestovanie viniča. *Geografická revue*, vol. 10, no. 1, pp. 16-38. ISSN 1336-7072.
- [8] KARLÍK, L., GÁBOR, M., FALŤÁN, V., LAUKO, V., (2017). Monitoring využívania vinohradníckych plôch: prípadová štúdia Modra (Slovensko). *Geographia Cassoviensis*, vol. XI, no. 1, pp. 22-32. ISSN 1337-6748.
- [9] KARLÍK, L., LAUKO, V., FALŤÁN, V., MATEČNÝ, I., (2018a). Qualitative analysis of natural terroir units. Case study: Modra wine rayon (Slovakia). *Applied Ecology and Environmental Research*, vol. 16, no. 2, pp. 1257-1274. ISSN 1785 0037. DOI: 10.15666/aeer/1602_12571274.
- [10] KARLÍK, L., GÁBOR, M., FALŤÁN, V., HAVLÍČEK, M., (2018b). Vineyard zonation based on natural terroir factors using multivariate statistics – Case study Burgenland (Austria). *VINE AND WINE OPEN ACCESS JOURNAL*, vol. 52, no. 2, pp. 105-117. DOI: 10.20870/oenone.2018.52.2.1907.
- [11] MANCEL, I., (2021). *Štátna podpora vinohradníctva a vinárstva zo strany EÚ a MPSR*. [online]. [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: <http://www.tik.sk/projekty/vinohradnictvo-a-vinarstvo/i-kolo/statna-podpora-vinohradnictva-a-vinarstva/>.
- [12] NAGYOVÁ, E., DOBÁK, D., (2007). *Analýza vybraných ukazovateľov vinohradníctva a vinárstva na Slovensku*. [online]. [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: http://www.slpk.sk/eldo/2007/017_07/nagyova.pdf.
- [13] NÉMETHOVÁ, J., (2013). Špecifika Nitrianskej vinohradníckej oblasti. *Geografické informácie*. vol. 17, no. 2, pp. 93-109. ISSN 1337-9453.
- [14] NÉMETHOVÁ, J., CIVÁŇ, M., (2018). Nitra wine region – the most diverse wine region in Slovakia. In *Useful Geography: Transfer from Research to Practice*. Brno: Masaryk University, pp. 494-505. ISBN 978-80-210-8907-5.
- [15] POLÁČEK, Š., POLÁČEK, M., (2010). *Vinohradníctvo a vinárstvo – stručná história a súčasnosť*. [online]. [cit. 2021-03-25]. Dostupné z: <http://www.slpk.sk/eldo/2010/zborniky/008-10/polacek2.pdf>.
- [16] REGIONNITRA.SK, (2021a). *Nitriansky kraj*. [online]. [cit. 2021-03-25]. Dostupné z: <http://www.regionnitra.sk/nitriansky-kraj>
- [17] REGIONNITRA.SK, (2021b). *Vínna história*. [online]. [cit. 2021-03-25]. Dostupné z: <http://www.regionnitra.sk/vina/vinna-historia>.
- [18] ROGOVSKÁ, V., (2018). Konkurencieschopnosť slovenského vinárskeho priemyslu v európskom hospodárskom priestore s dôrazom na krajiny Vyšehradskej štvorky. *Ekonomika poľnohospodárstva*, vol. XVIII, no. 1, pp. 100-112. ISSN 1335-6186.
- [19] SÚLOVSKÝ, M., HRINÍK, D., (2016). Možnosti uplatnenia fyzickogeografických prístupov ako príspevku ku kvalitatívne orientovanej vinohradníckej produkcii. *Geographia Cassoviensis*, vol. X, no. 2, pp. 175-192. ISSN 1337-6748.
- [20] SVOBODOVÁ, I., VĚŽNÍK, A., KRÁL, M., (2014). Viticulture in the Czech Republic: Some spatio-temporal trends. *Moravian Geographical Reports*, vol. 22, no. 1, pp. 2-14. ISSN 2199-6202. DOI: 10.2478/mgr-2014-0001.
- [21] ŠTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY, (2021). *Verejná databáza DATAcube*. [online]. [cit. 2021-03-25]. Dostupné z: <http://datacube.statistics.sk>.
- [22] ÚSTREDNÝ KONTROLNÝ A SKÚŠOBNÝ ÚSTAV POĽNOHOSPODÁRSKY, (2020). *Vinohradnícke oblasti*. [online]. [cit. 2021-02-05]. Dostupné z: <https://www.uksup.sk/vinohradnicke-oblasti>.

Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-18-0185 a projektom VEGA č. 1/0880/21 Transformácia Nitrianskeho kraja v meniacich sa spoločensko-ekonomických podmienkach so zvláštnym zreteľom na dopady pandémie COVID-19.